

забезпечується принципом гарантування ефективних засобів правового захисту та є своєрідною формою зовнішнього контролю за діяльністю органів публічної адміністрації.

Література

1. Хартія основних прав Європейського Союзу. *Європейське право*. 2013. № 1-2. С. 294-304. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpr_2013_1-2_25 (дата звернення: 22.01.2025).

2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лют. 2022 року № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#n69> (дата звернення: 22.01.2025).

УДК 341.1(043.2)

Жуковська Я.М., к.ю.н., доцент,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

Загальні принципи міжнародної відповідальності спільні для усіх суб'єктів міжнародного права. За міжнародним правом, Статтями про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року (далі – Статті 2001), Статтями про відповідальність міжнародних організацій 2011 року (далі – Статті 2011) можна виділити наступні:

- за вчинення міжнародно-протиправного діяння завжди настають юридичні наслідки;
- такі наслідки не зачіпають і не змінюють обов'язок держави виконувати порушене зобов'язання;
- суб'єкт зобов'язаний припинити діяння й надати необхідні завірення чи гарантії його неповторення;
- суб'єкт зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану внаслідок порушення норм міжнародного права;
- суб'єкт, що є відповідальним за порушення норм міжнародного права, не може посилатися на норми національного законодавства, внутрішні правила з метою уникнення виконання зобов'язань щодо припинення діяння і відшкодування завданої шкоди.

Міжнародно-протиправна поведінка тягне за собою наслідки – міжнародну відповідальність (стаття 28 Статей 2001 та стаття 28 Статей 2011). Основним юридичним наслідком міжнародно-протиправного діяння є зобов'язання припинити протиправне діяння (стаття 30 Статей 2001 та стаття 30 Статей 2011) і повністю відшкодувати шкоду, завдану ним (стаття 31 Статей 2001 та стаття 31 Статей 2011).

Якщо міжнародно-протиправне діяння представляє собою серйозне порушення імперативної норми, це може тягнути додаткові наслідки як для суб'єкта-порушника, так і для інших суб'єктів.

У тих випадках, коли держава порушує міжнародно-правові зобов'язання, центральним є відновлення та подальший розвиток порушених правовідносин. Окрім питання відшкодування, виникає питання щодо впливу діяння на порушене зобов'язання та припинення порушення, якщо воно продовжується. Юридичні наслідки міжнародно-протиправного діяння не зачіпають зобов'язання суб'єкта-порушника щодо виконання зобов'язання (стаття 29 Статей 2001 та стаття 29 Статей 2011). Між суб'єктами виникають нові правовідносини, але вже існуючі залишаються чинними.

Надання державою-порушницею запевнень та гарантій неповторення відіграють превентивну функцію й можуть вважатися підсиленням дотримання зобов'язання у майбутньому (стаття 30 Статей 2001 та стаття 30 Статей 2011).

Питання припинення протиправної поведінки часто може йти поряд з питанням відшкодування, зокрема реституцією. Запевнення та гарантії неповторення можуть бути предметом запиту сатисфакції й між ними може бути часткове співпадіння. Проте їх краще розглядати як один із аспектів продовження та відновлення правовідносин, що були зачеплені порушенням.

Щодо відшкодування шкоди (стаття 31 Статей 2001 та стаття 31 Статей 2011) повне відшкодування шкоди є другим зобов'язанням після вчинення міжнародно-протиправного діяння. Адже першим є його припинення. Цей принцип згадує Постійна палата міжнародного правосуддя (Permanent Court of International Justice) у справі *Factory at Chorzow* й зазначає, що «порушення міжнародно-правових норм тягне за собою зобов'язання забезпечити відшкодування в адекватній формі, що є принципом міжнародного права» [2, с. 90]. Відшкодування має ліквідувати всі наслідки міжнародно-протиправного діяння, наскільки це можливо, і відновити стан, що існував би, якби діяння не було вчинено.

Шкода визначається як «будь-яка шкода, матеріальна чи моральна, завдана міжнародно-протиправним діянням» [3, с. 77].

Статті 32 Статей 2001 та Статей 2011 закріплюють неможливість посилатися на норми національного законодавства та релевантність правил міжнародної організації й передбачає недопустимість посилання на них як на виправдання для невиконання своїх зобов'язань щодо припинення міжнародно-протиправної поведінки та відшкодування шкоди.

Міжнародно-протиправна поведінка може зачіпати як інтереси одного суб'єкта, так і кількох чи усього міжнародного співтовариств загалом.

Ступінь тяжкості порушення може також впливати на обсяг зобов'язань, пов'язаних із припиненням і відшкодуванням шкоди. Відшкодування шкоди необов'язково здійснюється безпосередньо суб'єкту, що постраждав, наприклад, у випадку порушення зобов'язань за міжнародним договором щодо захисту прав людини кінцевим бенефіціаром буде індивід [2, с. 95].

Міжнародно-протиправні діяння можуть варіюватися від найнезначніших до таких, що загрожують усьому міжнародному співтовариству, але окрім серйозності чи наслідків конкретних випадків міжнародно-протиправної поведінки, норми міжнародної відповідальності в першу чергу мають важливе значення для підтримання поваги до міжнародного права та його ефективності.

Література

1. Axell Walz v Clickair SA. Judgment of the Court (Third Chamber) of 6 May 2010. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0063_SUM (дата звернення: 09.02.2025).

2. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf P. 90 (дата звернення: 09.02.2025).

3. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries 2011. P. 77. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf (дата звернення: 09.02.2025).

4. Draft articles on the responsibility of international organizations 2011. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_11_2011.pdf (дата звернення: 09.02.2025).

5. Factory at Chorzow (Merits). Judgment. 26 July 1927. URL: https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/parties_publications/C8394/Claimants%20%20documents/CL%20-%20Exhibits/CL-0322.pdf (дата звернення: 09.02.2025).

6. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf (дата звернення: 09.02.2025).